

*ÇINARALTI'nda
okumak başkadır.*

GECE

Derleyen

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

Çınaraltı Akademi Yayın: 9

Araştırma Dizisi : 2

Yayın Yönetmeni : Fatih DEMİR

Editör : Ömer SAFİ

Kapak Tasarım : Yunus KARAASLAN

Sayfa Tasarım : Levent PREVEZE

Baskı Tarihi : 2024

Baskı Yeri : Çalış Ofset Matbaacılık

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Yılanlı Ayazma

Sok. No:8/D Zeytinburnu/İstanbul

Tel: 0 212 482 11 04

Sertifika Nu. : 45159

ISBN : 978-625-6222-42-7

Sertifika Nu. : 16407

© 2024, Çınaraltı Akademi Yayınları.

Bu kitabın her türlü yayın hakkı, anlaşmalı olarak Çınaraltı Yayınları'na aittir. Kaynak gösterilip alıntı yapılabilir. İzinsiz hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Çınaraltı Yayın Dağıtım

Topçular Mah. Muhtar Celil Kulaksız Sk.

No: 73/1 Eyüpsultan/İSTANBUL

02126242448

bilgi@cinaralti.com.tr www.cinaralti.com.tr

GECE

Derleyen

Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALI

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

Emine Gürsoy NASKALI

7

GECE BASKINI

ANA HATLARIYLA TÜRK DEVLETLERİNDE GECE BASKINI

Umut Kansoy

9

GECE VE MÜZİK

POP MÜZİĞİN ŞARKI SÖZLERİNDE GECE ALGISI

Efnan Dervişoğlu

49

GECE VE MÜZİK

Can Ceylan

77

SÖZCÜK BOYUTU

BİÇİM ANLAM VE KAVRAM BOYUTUNDA GECE

Nesrin Bayraktar

103

KLASİK EDEBİYATTA GECE

FEHİM-İ KADİM'İN GAZELLERİNDE GECE

Yusuf Can Tıraş

115

GÖKYÜZÜ

KIŞ GECELERİNİN SÜSÜ: ÜLKER

Hasan Ali Güneş

135

GECE KUŞLARI
TÜRKİYE’NİN GECE (NOCTURNAL) KUŞLARI
Zeynel Arslangündoğdu
161

KAÇIŞIN ADRESİ
İKİNCİ YENİ ŞİİRİNDE KAÇIŞIN ADRESİ: GECE
Aslıhan Keleş Kurtoğlu
213

ORHAN VELİ’NİN “GECE”LERİ
Arda Korkmaz
225

**AYFER TUNÇ’UN SON DÖNEM ÖYKÜLERİNDE BİR ZAMAN
DİLİMİ OLARAK GECE**
Ebru Sancar
233

MİTOLOJİK KÖKENLER
GECE İNANIŞLARININ MİTOLOJİK KÖKLERİ
Açelya Oğuz Ekici
247

GECE YARATIKLIARI
GULYABANİ VE KORKUNUN ORTAYA ÇIKTIĞI ZAMAN: GECE
Asena Yağmur Çelik Zongur
267

GECE YARATIKLARI
Canan İleri
293

SUNUŞ

Geceler, hatta sağanak yağışlı geceler, ordu baskınına en uygun zamandır. Gece baskınına götürülen atların iğdiş at olması, gece baskınına giden askerlerin öksürüklü hastalıklarının olmaması gerekirdi.

Aşkın kederi en çok geceleri hissedilirmiş. Bu yüzden pop müzik güfteleri, duygulara hitap eden gece çağırışını yapmıştır.

*Geceler katran karası geceler
Ellerim tütün kokar gecelerde
Geceler olmaz olası geceler
Açılır yelkenleri yalnızlığın
Vurur dalga sesleri yüreğimde*

Klasik şiirimizde Ülker gibi yıldızlar gecenin süsü olmuştur. Bazı kuşlar gece kuşudur. Modern şiirde “gece”, kaçışın adresi olmuştur.

Eski Türkçede “gece” anlamı “tün” ve “keçe” sözcükleri ile karşılanmış, klasik dönemde “şeb” ve “leyl” sözcükleri sözlüğümüze eklenmiştir. Folklorumuz Gulyabani, Karakoncolos gibi gece yaratıklarından bahsetmiştir.

Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ

GECE VE MÜZİK

Can Ceylan¹

Zaman ve mekân kavramlarının önemli yer tuttuğu kültürümüzde zaman kavramı merkez alarak oluşan alt kavramlar da vardır. Gece bu kavramlardan biridir. Dolayısıyla gece kavramı, müzik kültürümüzde de öne çıkan bir kavramdır. Gece kavramının müzik kültürümüzde öne çıkmasının temel sebebi ise edebî eserlerde çok sık kullanılmasıdır. Romandan hikâyeye şiirden masala kadar birçok edebî eserin başat zamanı gecedir. Bu edebî eserlerde anlatılanların çoğu geceleyin yaşanır. Güneşin batışı ile doğuşu arasında yaşanan olaylar, gündüz yaşanan olaylara göre daha merak uyandıran, daha gizemli, daha romantik veya daha duygusal olacak ki, gece kavramı edebiyatımızda ön plandadır. Bu edebî eserler arasında gece konulu şiirler de bestelenerek müzik kültürümüzde yer almıştır. Ölüm, ayrılık, çaresizlik, kayboluş, kimsesizlik, yalnızlık, ümitsizlik gibi olumsuz temaların yanında başlangıç, gizlilik, eğlence, kavuşma gibi olumlu kavramların da işlendiği şiirlerin bestelenmesiyle oluşan müzik eserleri Türk müzik repertuarında önemli bir orana sahiptir.

Bu makalede klasik Türk müziği, tasavvuf müziği, fantezi müziği Türk Halk müziği ve Türk pop müziği

1 Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi öğretim üyesi, Kastamonu.

olarak sınıflandırılan müzik türlerinde yer edinmiş ve etnomüzikolojik özelliğe sahip eserler, şiir ve beste olarak ele alınarak gece kavramı merkezinde oluşan kavram dünyası tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yirmi dört saatlik günün başladığı ve bittiği zamanı içinde barındıran gece vakti, her ne kadar kozmolojik olarak güneşin batışı ile doğuşu arasındaki süre olsa da insan olarak psikolojimizin kaçınılmaz olarak değiştiği bir zaman aralığıdır. Gün içindeki koşuşturma, günlük işlerle meşgul olma ile bir kenara çekilen iç dünyamız adeta geceleyin ortaya çıkan orman canlıları gibi kendini hissettirir. Bir yandan da ihmal edilen şeyler ikmal edilmeye çalışılır. Sınavdan önceki gece sabaha kadar çalışmak, her öğrencinin yaşadığı tecrübedir. Neden sabaha kadar çalışılır da gündüz vakti biyolojik enerjimiz en uygun seviyedeysen akşama kadar o şekilde yoğun ders çalışılmaz? Belki konsantrasyonumuzu bozan şeyler geceleyin yok ve etraf sessiz diyerdir. Yatılı tedavi gören hastaların gece olunca daha çok ağrı ve acı hissettiği de bir gerçektir. Eski bir Anadolu inancının dillendirilmiş hali olan “Gece şeytanlar serbest kalır” sözünü doğrularcasına geceleyin olmadık şeyler başımıza gelebilir. Gecenin bu olumsuz yanı o kadar baskındır ki “Gündüzün şerri gecenin hayrından evladır” sözüne çoğumuz aşınayızdır.

Ancak gece, yaratıcılığın da ortaya çıktığı bir vakittir. Gündüz Vassaf gece ve yaratıcılık arasındaki ilişkiyi şöyle ifade eder:

“Gün boyunca duyularımızı tutsak etmeye çalışan sayısız mesajın tüketicisi olmaktan çıkarız geceleri. Baskıcı mekanizmanın aralıksız vızıltısı durmuştur şimdi. Enerjinin kaynağı artık içimizdedir. Gece, insan zihninin çalışmasına zemin olmuştur” (Vassaf, 2016: 21)

Gece olunca algılarımızı meşgul eden uyarıcılar azalır.

Beynimiz gereksiz uyarıcıları filtrelemekle uğraşmaz; düşünmek ve yaratıcı fikir üretmek eylemi için rahatlar. Işığın azalmasıyla vücut gözü dinlenmeye geçerken ilham duyguları canlanır. Hikayeler, şiirler yazılır; besteler yapılır. Masa başında dalınan uykularda senelerdir yapılamayan icatlarla ilgili rüyalar görülür. Entelektüel dünyamızı besleyen sinema, tiyatro, konser gibi faaliyetlere gece gideriz. Gece olunca mesai saatinin üzerimizdeki yükünden kurtulur, sadece nefes alıp vererek değil, duygularımızın da ön plana çıktığı şekilde yaşarız. Mumun ışığı geceleyin romantik olur. Kamp ateşi geceleri sadece ısıtmaz, ayrıca sosyalleştirir. Sevdiklerimize, bizi sevenlere ayırmak için geceleri gündüzlerden daha çok zamanımız olur. O kadar ki bazı geceler “sabahlara olmasın” duygusuyla yaşanır. Adeta diğer canlılardan farklı bir yaşam sürdürüğümüzü gecelerde yaptıklarımızla anlarız.

Gece olunca “evli evine, köylü köyüne” gider. Herkesin adresi bellidir. Sosyal medya sebebiyle pek kalmadı ama, ev telefonundan saat 22’den sonra aramak ayıptı, rahatsız etmek demektir. O saatte telefon çalarsa ya “hayırdır inşallah” ya da kim bu münasebetsiz” diye açılırdı. Kapının o saatte çalınması da aynı hisleri uyandırır.

Gece, uyku ve rüya tecrübesini de kapsar. Her türlü doğa kanunu, fiziki engel, ahlaki ve örfi kısıtlama uykuda kalkar. En fantastik filmlerde izlenmeyen sahneler rüyada görülür. Sabah ansızın uyandığında yarıda kesildiğine üzüldüğümüz rüyalarımız vardır. Ruhbilimciler, rüyaların beynimizin bir rahatlama ve kendini yeniden yapılandırma eylemi olduğunu ve ruh sağlığımız için elzem olduğunu söylerler. (İmamoğlu, 2010: 22)

İslam dininde de neredeyse en önemli tarihî an, gece yaşanmıştır. İlk vahiy, Kadir Gecesi’nde gelmiştir. Tam günü ve saati bilinmemekle birlikte, bu olağanüstü anın

gecenin en karanlık zamanında olduğu kabul edilir. Yine İslam kültüründe önemli yeri olan kandil ritüelleri, adından da anlaşılacağı gibi, aydınlatma için kullanılan kandillerin yakıldığı vakitlerde yapılır. Türk Divan Edebiyatı'nda en uzun gecenin Farsça'dan geçen özel bir adı ve bu adın geçtiğı meşhur bir şiir vardır. Ama en uzun gündüz için özel bir ad ve şiir yoktur.

Şeb-i yeldayı müneccimle muvakkıt ne bilir.

Mübtela-yı gama sor kim geceler kaç saat.

Divan şairi Sabit'e ait olan bu şiir, gecelerin uzunluğunun astronomik olarak gerçekten bilinemeyeceğini, bunun izafi bir uzunluk olduğunu ve derin kederler içinde olanların bilebileceğini söyleyerek edebiyatındaki en bilinen beyitlerden birini yazmıştır.

Anadolu kültürümüzün dünyaya mal olmuş bir ismi Mevlâna Celaleddin Rumi de ölümü sevgili ile kavuşulan düğüne benzetmiş ve ölümünü Farsça'da "düğün gecesı" demek olan Şeb-i Aruz olarak adlandırmıştır. Mevlana'nın ölüm yıldönümlerinde düzenlenen programlar, "Şeb-i Aruz Törenleri" olarak adlandırılır.

Gerek Divan Edebiyatımızda gerekse modern dönem Cumhuriyet edebiyatımızda gece konulu birçok şiir yazılmıştır. Bu şiirlerin birçoğı güfte olarak ele alınıp bestelenmiş ve zaman içinde şairinden çok bestekarının adı bilinir olmuştur. Bunda nağmeli sözlerin düz söylenen sözlere göre daha kolay ezberlenmesinin etkisi vardır.

Aşağıda değişik dönemlerde bestelenmiş sözlü eserlerin güftelerinde geçen "gece" kelimesi, aynı anlam düzleminde çağrıştırdığı diğer kelimelerle birlikte ele alınmaktadır. Müzik eserleri klasik, tasavvuf, fantezi, türkü ve pop olarak beş grupta sınıflandırılmıştır. Aşağıda detaylı bir şekilde

incelenecek müzik eserleri, makalenin sonundaki listede toplu olarak verilmektedir.

I. Klasik

1. Dün Kahkahalar Yükseliyorken Evinizden

Beste: Muzaffer İlkar

Güfte: Yahya Kemal Beyatlı

Makam: Nihavend

*Dün kahkahalar yükseliyorken evinizden
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden
Gönlümle uzaklarda bütün bir gece sizden
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden
Dün bezminizin bir ezeli neşesi vardı
Saz sesleri ta fecre kadar körfezi sardı
Vakta ki sular, şarkılar inerken ağardı
Bendim geçen, ey sevgili, sandalla denizden*

2. Dalgın Geceler, El Ele Geldik Yarınızda

Beste: Alaaddin Yavaşca

Güfte: Yahya Kemal Beyatlı

Makam: Hüzzam

*Dalgın geceler, el ele geldik yarınızda,
Sallandık o şen kızla salıncaklarınızda
Hummalı denizlerden esen rüzgarınızda
Sallandık o şen kızla salıncaklarınızda.*

*Ben gün gibi yorgun, o sebzular gibi ince,
Birdenbire düřdük gibi bir gizli sevince;
Gezdik yürüdük yan yana rüzgarlar esince,
Sallandık o şen kızla salıncaklarınızda*

3. Gecenin Matemini Aşkına Örtüp de Sarayım

Beste: Selahattin Pınar

Güfte: Mustafa Nafiz Irmak

Makam: Hüz zam

*Gecenin matemini aşkına örtüp de sarayım.
Gittin artık sen ben nerde bulup yalvarayım.
Şimdi ben tıpkı şifasız kanayan bir yarayım
Gittin artık sen ben nerde bulup yalvarayım.*

Dönemin en ünlü bestekarlarının başında gelen Selahattin Pınar, yine dönemin önemli bir ismi olan Afife Jale ile sansasyonel bir ilişki yaşamaktadır. “Nereden sevdim o zalim kadını” adlı şarkıyı da bu ilişkide yaşadıklarını anlatmak için bestelediği söylenir. Selahattin Pınar’ın “Gecenin matemini aşkına örtüp sarayım” adlı şarkısını da Afife Jale’den ayrıldıktan sonra bestelediği iddia edilir. Ama şarkının gerçek hikayesi şöyledir:

“Bu Hüz zam şarkı Selahattin Pınar’ın hayatındaki unutamadığı hatırasının eseridir. Babası Sadık Bey, radikal bir kişiliğe sahipti. Selahattin Pınar’ın Afife Jale ile olan ilişkisini istemiyordu. Bu ilişki yüzünden devamlı tartışıyorlardı. Oğluna devamlı olarak bu ilişki bitirmesi yönünde ısrarcı tavır sergiliyordu. Bir gün tartışma sınırı aşılıyor birbirlerini kırarak dereceye geliyor. Pınar, babasına bir saygısızlık yapmamak ve ağzından kötü bir söz çıkmasını

diye evden çıkıp meyhaneye gidiyor. Meyhanede geç vakte kadar içki içen Selahattin Pınar, eve döndüğünde çok hazin manzara ile karşılaşılıyor. Babasının cansız bedeni karşısında duruyordu. Suçluluk hissiyle babasına sarılıyor ama çok geçtir. Daha sonra yakın arkadaşı şair Mustafa Nafiz Irmak'ın yanına gidiyor: “*Ben ne yapayım artık, nasıl yapayım, kendimi nasıl affettireyim, nasıl bir şey yapayım? Bana bir şiir yaz, bir güfte yaz. Hiç olmazsa babamın anısına bir şarkı besteliyim*” diyor. Mustafa Nafiz Irmak, Selahattin Pınar'ın duygularını dile getiren bu hazinli güftayı yapıyor. Üstat bu güftayı Hüzam makamında besteliyor. Bir sevgiliye yazılmış aşk dörtlüsü değil de babanın bu şekilde ölümünü anlatan “Gecenin matemini aşkıma örtüp sarayım” Hüzam eseri, dillerde aşk şarkısı gibi dolaşıyor” (Yener, 2024).

4. Gece Sessiz ve Karanlık

Beste: Gültekin Çeki

Güfte: Hayri Mumcu

Makam: Segah

Gece sessiz ve karanlık yine her şey uyumuş

Bilirim susmayacak kalb-i viranda kuş

O yeşil bahçelerin gülleri solmuş, kurumuş

Bilirim susmayacak kalb-i viranda kuş

II. Tasavvuf

1. Leyl-i Kadr

Güfte: Muzaffer Ozak

Beste: İhsan Özer

Makam: Rast

*Sure-i Kadir'de Hakk celle a'la
Kadrini bildirdi Kadir gecesi
Lutfuyla fazlıyla ol yüce Mevla
Kulunu güldürdü Kadir gecesi
O gece eyledi Kur'an'ı inzal
O gece eyledi Cibril'i irsal
Selamlar gönderdi Rabb-i Müte'al
Gözyaşın dindirdi Kadir gecesi
Bin aydan hayırlı bilin buyurdu
Kadir'in kadrini bize duyurdu
Mü'mini kafiri nura doyurdu
Rahmete erdirdi Kadir gecesi
Kadrini bilene her gün Kadir'dir
Gafilin gafleti nefse gadirdir
Bu gece mü'mine şerh-i sadırdır
Hükmünü indirdi Kadir gecesi
Ne mutlu bu gece secde edene
Ne mutlu bu gece vecde gidene
Ne mutlu bu gece mecde yetene
Cenneti verdirdi Kadir gecesi
Ey Aşkî kadrini bil de şükreyle
Başını secdeye koy da zikreyle
Rabbinin ihsanı nedir fikreyle
Ateşi söndürdü Kadir gecesi*

2. Gece Gündüz Döne Döne

Güfte: Nizamoğlu Seyyid Seyfullah

Beste: Hüseyin Sebilci

Makam: Hicaz

Gece gündüz döne döne istediğim Ha'ktır benim

Allah deyüp yana yana istediğim Hak'tır benim

Seyyid Nizamoğlu yürü bulagör kendinde yari

İnleyüben zari zari istediğim Ha'ktır benim

Koy yanayım kül olayım, taşkın akan sel olayım

Çiğnet beni yol olayım, istediğim Hak'tır benim

3. Şam u Seher

Güfte (Nutuk): Safi

Beste: Şeyh Mesud Efendi

Makam: Uşşak

Tasavvuf edebiyatında “gece” ile “akşam” ve “şam” kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Besteye uygun olması bakımından tercih edilen bu eş anlamlı kullanımının yanı sıra, bir sonraki örnekte görülebileceği gibi “gece” yerine “leyl” kelimesi de kullanılmaktadır.

Şam u seher zikrelerem

Allah direm Allah direm

Olsun feda can u serim

Allah direm Allah direm

*Feyyaze doğrudur özüm
Buhl eylemez iki gözüm
Yoktur benim başka sözüm
Allah direm Allah direm*

*Allah diyen İnsan olur
Her müşkili asan olur
Şayeste-i gufran olur
Allah direm Allah direm*

*Tevhid ile buldum safa
Can tende iken Safiya
Esrara ol sen aşina
Allah direm Allah direm*

4. Eriştik Leyle-i Kadre

Güfte-Beste: Mehmet Kemiksiz
Makam: Isfahan

*Eriştik leyle-i kadre,
Mübarek eyle ya Mevla.
Kavuştuk sende izzete,
Tebarek eyle ya Mevla.*

*Hatm-i Kuran şükr-i inam,
Teravihle bulduk ihsan.
Hamdenlillah Şükranlillah,
Tekabbel minna ya Mevla.*

III. Fantezi

1. Gözlerin Doğuyor Gecelerime

Beste: Yusuf Nalkesen

Güfte: Halit Çelikoğlu

Makam: Uşşak

*Ne mektup geliyor ne haber senden
Söyle de bileyim bıktın mı benden
Her akşam güneşin battığı yerden
Gözlerin doğuyor gecelerime*

*Çileli doğmuşum zaten ezelden
Hasrete alıştım ne gelir elden
Yaşlı gözlerime baktığın yerden
Gözlerin doğuyor gecelerime*

*Geçilmez gurbetin sokaklarından
İçilmez suları pınarlarından
Öptüğüm o ıslak dudaklarından
Sözlerin doğuyor gecelerime*

*Çileli doğmuşum zaten ezelden
Hasrete alıştım ne gelir elden
Yaşlı gözlerime baktığın yerden
Gözlerin doğuyor gecelerime*

2. Bu Gece Son Gecemiz

Beste: Teoman Alpay

Güfte: Hasan Özcan Balım

Makam: Hüzam

Bu gece son gecemiz

Acı günler yakında

Bir ömür böyle geçti

Olamadık farkında

(Nakarat)

At kadehi elinden

Bin parçaya bölünsün

Dökülsün meyler yere

Hatıralar gömülsün

Dolu dolu içerdik

Kadehlerde aşkı biz

Güneş bizle doğardı

Ne mutluyduk ikimiz

Bu şarkı nakaratındaki sözler sebebiyle “At kadehi elinden” olarak da bilinir.

3. Bir Gece Ansızın Gelebilirim

Beste: Rüştü Şardağ

Güfte: Ümit Yaşar Oğuzcan

Makam: Rast

*Bu kadar yürekten çağırma beni
 Bir gece ansızın gelebilirim
 Beni bekliyorsan, uyumamışsan
 Sevinçten kapında ölebilirim
 Bir gece ansızın gelebilirim
 Belki de hayata yeni başlarım
 İçimde küllenen kor alevlenir
 Bakarsın hiç gitmem, kölen olurum
 Belki de seversin beni kim bilir
 “Kal” dersen, dağlarca severim seni
 Bir deniz olurum ayaklarında
 Aşk bu, özleyiş bu, hiç belli olmaz
 Kalbim duruverir dudaklarında
 Bir gece ansızın gelebilirim
 Belki de hayata yeni başlarım
 İçimde küllenen kor alevlenir
 Bakarsın hiç gitmem, kölen olurum
 Belki de seversin beni kim bilir*

Günümüzde bu şarkı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın sınır ötesi terörle mücadele operasyonlarının ne zaman başlayacağı sorusuna verdiği cevapla tekrar gündeme gelmiştir. Şarkının diplomatik bir sembol olma özelliği vardır. 1974 Kıbrıs Barış Hareketi sırasında,

Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapacağı konuşulmaktadır. Kıbrıslı Rumlar, çıkarmanın yapılacağını düşündükleri gün çıkarma yapılmayınca, Kıbrıslı Türklerin moralini bozmak için radyodan “*Bekledim de gelmedim*” şarkısını çalmışlardır. Buna karşılık olarak çıkarma başlayınca Türk radyosundan “Bir gece ansızın gelebilirim” şarkısı çalınmıştır.

4. Gündüzüm Seninle Gecem Seninle

Beste-Güfte: Suat Sayın

Makam: Nihavend

Gündüzüm seninle

Gecem seninle

Beyhude geçti bu

Ömrüm derdinle

(Nakarat)

Aşkımı bir sır gibi

Senelerdir sakladım

Geceleri rüyada

İsmi sayıkladım

Sevgilim saçların

Zannetme, solmaz

Dünyada sevenler

Bahtiyar olmaz

Türkiye'deki müzik ve eğlence hayatına piyanist-şantör kültürünü getiren ilk isim olan Ferdi Özbeğen ile özdeşleşen bu şarkı, nakaratındaki sözler sebebiyle “Aşkımı bir sır gibi” olarak da bilinir.

5. Mehtaplı Gecelerde Hep Seni Andım

Beste-Güfte: Sevim Şengül

Makam: Uşşak

Mehtaplı gecelerde hep seni andım

Belki gelirsin diye boş yere yandım

Yeter sevdiğim yeter çektiğim çile

Belki gelirsin diye boş yere yandım

IV. Türkü

Her ne kadar ismen bir ayırım yapılıyor olsa da Türk müziği icracıları ve teorisyenleri Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği diye bir ayırımın olmadığını ve hepsinin aynı repertuar içindeki farklı tarz ve içeriğe sahip ama aynı yapı için yer alan müzik eserleri olduğunu belirtmektedir. (Tanrıkorur, 1995). Türk müziği repertuarında türkülerin ayrı bir yeri vardır. Bestecisi ve söz yazarı genellikle bilinmediği için “anonim” olarak derlenen türküler, derleyen kişi, kaynak kişi ve derlendiği yöre üzerinden kayda geçirilir. Bu yüzden, aşağıda ilk örnek olarak verilen Aşık Veysel’e ait türküler gibi istisnalar dışında, türkülerin bestecisi ve güfte yazarı, bilinmez. Ayrıca müzik literatüründe türkü bestelemek için “türkü yakmak” ifadesi kullanılır. Çağdaş ozanlarımızdan Neşet Ertaş “Çekmediğimiz derdin türküsünü yakmayız” (Develi, 2024) diyerek türkülerin Anadolu kültüründeki yerini özetlemiştir.

1. Uzun İnce Bir Yoldayım

Beste: Aşık Veysel

Yöre: Sivas

*Uzun, ince bir yoldayım gediyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim gediyorum gündüz gece
Gündüz gece, gündüz gece, gündüz gece hey
Dünyaya geldiğim anda yürüdüm aynı zamanda
İki gapılı bir handa gediyorum gündüz gece
Gündüz gece, gündüz gece, gündüz gece hey
Düşünülürse derince uzak gözükür görünce
Yol bir dakika, miktarınca gediyorum gündüz gece
Gündüz gece, gündüz gece, gündüz gece hey*

2. Gece Gelme Gündüz Gel

Makam: Gerdaniye

Yöre: Çankırı

Kaynak kişi: Turhan Toper

Nakaratındaki “Gece gelme gündüz gel” sözleri sebebiyle bu isimle bilinen türkünün sözleri şöyledir:

*Yüce dağ başında harman geç olur
Bir tanem gel gel, sevdiğim gel gel
Çirkinim yanında sabah güç olur vay*

(Nakarat)

Perişanım vay vay

Ah gece gelme gündüz gel

Buluşalım vay vay

*Tenhalarda menhalarda
Görüşelim vay vay*

*Beyler bahçesinde bülbüller şakır
Bir tanem gel gel, sevdiğim gel gel
Sevdiğim yosmanın gözleri çakır vay*

3. Şu Uzun Gecenin Gecesi Olsam

Yöre: Çorum

Kaynak kişi: Niyazi Biçerel

*Şu uzun gecenin gecesi olsam
Sılada bir evin bacası olsam, aman
Aman aman
Dediler ki, “Nazlı yarin pek hasta”
Başında okuyan hocası olsam, aman
Aman aman
Evlerinin önü üç ağaç çınar
Dillerim tutuşur, yüreğim yanar, aman
Aman aman
Eşinden ayrılan böyle mi yanar?
Anam, anam, hangi derdime yanam, aman?
Aman aman
Eşinden ayrılan böyle mi yanar?
Anam, anam, hangi derdime yana'm, aman?
Aman aman
Katipler oturmuş, yazıya bakmaz
Herkes sevdiğini dilden bırakmaz, aman
Aman aman*

*Hey Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz
Gönül defterinden sildin mi beni, aman?
Aman aman*

4. Biz Heybeli'de Her Gece

İstanbul türkülerinin hem Türk müziği hem de türkü repertuarında ayrı bir yeri vardır. Kozmopolit bir nüfus ve kültür yapısı sebebiyle Osmanlı coğrafyasının her yerinden gelen insanların bulunduğu İstanbul'da buralardan gelen insanların aktardığı kendi yörelerine türkülerin yanı sıra, yöre ayırımından bağımsız olarak, bestekar ve güfte yazarı belli olan türküler bestelenmiş ve fasıl formunda diğer beste türleriyle birlikte yer edinmiştir.

Aşağıdaki türkü de bunlara bir örnektir ve İstanbul'daki gece eğlencelerinin içeriği hakkında bilgi vermektedir.

*Biz Heybeli'de her gece mehtaba çıkardık
Sandallarımız neşe dolar zevke kanardık
Saz seslerinin sahile aksettiği demler
Etrafı bütün şarkı gazellerle yakardık zevke kanardık*

5. Yüksek Yüksek Tepelere

Bir geçiş ritüeli olan düğün törenlerinin önemli bir parçası olan kına gecelerinde söylenen türküler de özel bir repertuar oluşturmaktadır. Bunlardan en çok bilineni de “Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar” türküsüdür.

Güftesinde “gece” kelimesi geçmemesine rağmen, bu türkü de kına gecesi ritüeli sebebiyle bu çalışmanın kapsamında değerlendirilebilir.

Yöre: Edirne

Kaynak kişi: Yöre kadınları

Derleyen: Ümit Kaftancıoğlu

*Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar
Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler
Annesinin bir tanesini hor görmesinler
Uçan da kuşlara malum olsun
Ben annemi özledim
Hem annemi hem babamı
Ben köyümü özledim
Babamın bir atı olsa binse de gelse
Annemin yelkeni olsa açsa da gelse
Kardeşlerim yollarımı bilse de gelse
Hem annemi hem babamı
Ben köyümü özledim*

V. Pop

1. Uykusuz Her Gece

Beste: Mario ve Geosy Capuano ve Simon Boswell

Söz: Fikret Şeneş (Teoman, 2024)

Seslendiren: Ajda Pekkan, Teoman

*Tam ona sarılırken gördüm pencereden
Gülünecek ne vardı gülüyordun ya öperken
Bu gece seninle olahım canım derken
Sildim seni o anda kalbimden
Neydi kopan içimden yıllar zincirinden*

*Öldüm sanki yaşarken kaçtım hemen o sahneden
Kendimi buldum ben çalıştığım bu yerde
Azalır acılar belki git gide*

*Uykusuz her gece bu soğuk kahvede
Sabahlarım bazen günlerce rüyalarım gelme diye
Uykusuz her gece yorgun ölesiye
Unutur muyum seni yorulsam her gece*

*Masada boş bardaklar, kirlenmiş tabaklar
Birikiyor önümde bitmesin sabaha kadar
Yakmıyor elimi artık bu kaynar sular
Yoruldukça kaybolur acılar*

2. Geceler

Söz ve Müzik: Funda Arar

Seslendiren: Funda Arar

Düzenleme: Febyo Taşel

*Geceler ah yalan şimdi
Sersefil kaldı hep gidişler
Er geç güzelleşecektir, içimizdeki sebepler
Duy sesimi gel aşkım ağlıyor
Göz yaşım sana canın veriyor
Duy sesimi gel aşkım ağlıyor
Göz yaşım sana canın veriyor
Nasıl beklerdim seni ah
Nasıl koşardım sana
İçimi ısıtırdın nefesimi alırdın*

3. Geceler

Söz ve Müzik: Kayahan

Seslendiren: Kayahan, Nilüfer

*Geceler katran karası geceler
Ellerim tütün kokar gecelerde
Geceler olmaz olası geceler
Açılır yelkenleri yalnızlığın,
Vurur dalga sesleri yüreğimde*

(Nakarat)

*Geceler yar yar
Dört duvar efkâr
Geceler yar yar
Başımda sevdan*

*Vurulur zincirlere
Çareler gecelerde
Bir damla, bir damla daha
Düşer zindanlara gözyaşlarım
(Nakarat)*

4. Bu Gece Son

Söz ve Müzik: Sezen Aksu

Seslendiren: Levent Yüksel

Bu gece son

Biraz sonra bu kapıdan son kez

Çıkıp yine kendimi vuracağım yollara

Kim bilir kaç kere ıslanacak yüzüm

Elimi tut, düşman olma

Ne olur parça parça olmasın içimiz

Mutlu ol, iyi bak kendine

Ne olur gözüüm arkada kalmasın

Uzun uzun seneler var önünde

Gün gelir, sevgilim, acıya alışsın

SONUÇ

İçinde binlerce sözlü eserin bulunduğu Türk müziği repertuarında söz veya güftelerinde “gece” kelimesinin ve eş anlamlı kelimelerin geçtiği yüzlerce eser vardır. Tasavvuf müziği, klasik, fantezi, türkü ve pop müzik türlerindeki eserlerin güftelerinde geçen “gece” kelimesi ve eş anlamlıları hem olumlu hem de olumsuz ruh hallerini aksettirmek için kullanılmaktadır. İki sevgilinin buluştuğunda hissettikleri sevinç ve mutluluğun yanında, ayrılık, ölüm, hasret ve özlem duygularını da müzikle ifade ederken “gece” kelimesinin tercih edildiği görülmektedir. Kayahan “Olmaz olası geceler” derken, İstanbul türküsünde “gece” kelimesi, İstanbul’da dolunaylı bir gecede mehtap sefası yapılan anları anlatmak için kullanılmaktadır. Aşık Veysel “Gidiyorum gündüz gece” derken, gün ve geceyi birbirinden ayrılma-yan, bir sürecin iki ardışık parçası olarak kullanılmaktadır. Diğer taraftan tasavvuf müziği eserleri “gece” kelimesinin Kadir Gecesi ve kandil gecelerinin önemini anlatmak için yazılan şiirlerin bestelenmiş halleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Klasik, tasavvuf, fantezi, türkü ve pop müziğindeki ve bu makalede inceleme kapsamına alınmayan diğer müzik tarzlarında şarkıların güfte ve sözlerinde “gece” kelimesinin ve eş anlamlılarının geçmesi, bu kelimenin tema olarak Türk kültüründe önemli bir yeri olduğunu ve gerek müzisyenlerin gerekse dinleyicilerin bu temada duygularına karşılık bulduğunu göstermektedir.

Sayıları kolaylıkla arttırılabilecek “gece” temalı ya da güftelerinde “gece” kelimesi geçen müzik eserleri bu makalenin sınırlarını fazlasıyla aşmakta ve müstakil güfte ontolojisi çalışmasını hak etmektedir.

LİSTE

Sıra	Eser adı	Beste	Güfte	Makam / Yöre
1	Dün kahkahalar yükseliyorken evinizden	Muzaffer İlkar	Yahya Kemal Beyatlı	Nihavend
2	Dalgın geceler, el ele geldik yarınızda	Alaaddin Yavaşca	Yahya Kemal Beyatlı	Hüzzam
3	Gecenin matemini aşkıma örtüp de sarayım	Selahattin Pınar	M u s t a f a Nafiz Irmak	Hüzzam
4	Gece sessiz ve karanlık	Gültekin Çeki	H a y r i Mumcu	Segah
5	Leyl-i Kadr	İhsan Özer	M u z a f f e r Ozak	Rast
6	Gece gündüz döne döne	Hüseyin Sebilci	Nizamoğlu Seyyid Seyfullah	Hicaz
7	Şam u şehir	Ş e y h M e s u d Efendi	Safi	Uşşak
8	Eriştik leyle-i kadre	M e h m e t Kemiksiz	M e h m e t Kemiksiz	İsfahan
9	Gözlerin doğuyor gecelerime	Y u s u f Nalkesen	H a l i t Çelikoğlu	Uşşak
10	Bu gece son gecemiz	T e o m a n Alpay	Hasan Özcan Balım	Hüzzam
11	Bir gece ansızın gelebilirim	R ü ş t ü Şardağ	Ümit Yaşar Oğuzcan	Rast
12	Gündüzüm seninle gecem seninle	Suat Sayın	Suat Sayın	Nihavend
13	Mehtaplı gecelerde hep seni andım	S e v i m Şengül	Sevim Şengül	Uşşak

14	Uzun ince bir yoldayım	A ş ı k Veysel	Aşık Veysel	Sivas
15	Gece gelme gündüz gel	Anonim	Anonim	Gerdaniye/ Çankırı
16	Şu uzun gecenin gecesi olsam	Anonim	Anonim	Çorum
17	Biz Heybeli’de her gece	Anonim	Anonim	Sultaniyegah/ İstanbul
18	Yüksek yüksek tepelere	Anonim	Anonim	Edirne
19	Uykusuz her gece	Mario ve G e o s y Capuano ve Simon Boswell	Fikret Şeneş	
20	Geceler	F u n d a Arar	Funda Arar	
21	Geceler	Kayahan	Kayahan	
22	Bu gece son	S e z e n Aksu	Sezen Aksu	

KAYNAKLAR

Develi, Bekir (2024). Çevrimiçi: <https://www.youtube.com/shorts/SlCYqwt6yQ> (son erişim 30. 11. 2024)

İmamoğlu, Abdulvahit (2010). “Bazı Psikanalistlere Göre Rüyanın İnsan Hayatındaki Rolü”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* içinde. Cilt: XII, sayı:22 (2010/2), ss. 21-47

Tanrıkorur, Cinuçen (1995). “Sanat müziğiyle halk müziğinin kökenleri ayrı mı?”. *Aksiyon* dergisi içinde. Çevrimiçi: <https://www.mutriban.com/sanat-muzigiyle-halk-muziginin-kokleri-ayri-mi/> (Son erişim: 30. 11. 2024)

Teoman (2024). Çevrimiçi: <https://www.teoman.com/sarkilar/96-uykusuz-her-gece/> (Son erişim: 30. 11. 2024)

Vassaf, Gündüz (2016). *Cehenneme Övgü – Gündelik Hayatta Totatitarizm*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yener, Suat (2024). <https://www.musikiklavuzu.net/?/blog/sarki-sozleri/gecenin-matemini-askima-otup-sarayim-hikayesi-notasi> (Son erişim: 30. 11. 2024)